

บทที่ 5

วิเคราะห์เปรียบเทียบภาพรวมทางเศรษฐกิจช่วงหลังการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินและช่วงหลังการทำความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA)

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่น มีลักษณะการพึ่งพาอาศัยกันมาอย่างยาวนาน ความสัมพันธ์ในช่วงแรกของไทยกับญี่ปุ่นเป็นในลักษณะที่ญี่ปุ่นเริ่มเคลื่อนย้ายฐานการผลิตเมื่อปี พ.ศ. 2529 (ค.ศ. 1986) โดยนโยบายทางการค้าของญี่ปุ่นในช่วงเวลานั้น ญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายในทางเศรษฐกิจแบบให้เสรีกับภาคเอกชนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ เพราะญี่ปุ่นต้องปรับค่าเงินเยนอันส่งผลต่อภาคธุรกิจ ทำให้ญี่ปุ่นต้องมาลงทุนในต่างประเทศและประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในประเทศที่ญี่ปุ่นได้เลือกใช้เป็นฐานการผลิตและไทยกับญี่ปุ่นก็ได้เป็นประเทศที่มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจนับแต่นั้นมา

การลงทุนทางธุรกิจของญี่ปุ่นในไทยนั้น ทำให้ญี่ปุ่นได้รับประโยชน์ผ่านทางค้าอย่างมากมาย และยังส่งผลทำให้การขยายตัวในทางเศรษฐกิจในภูมิภาคของญี่ปุ่นเติบโตอย่างมาก ในขณะที่ไทยเองก็ได้รับประโยชน์ผ่านการลงทุนของญี่ปุ่นทั้งในเรื่องการจ้างงาน การสร้างโอกาสทางการค้าของไทย และปริมาณทางการค้าที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยนับแต่นั้นมาก็ถือว่าเป็นยุคแรกแห่งการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตแบบเต็มรูปแบบของญี่ปุ่นก็ได้ และยังเป็นการเริ่มต้นการสานความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของไทยกับญี่ปุ่นในศักราชใหม่ก็ว่าได้

ทว่าในช่วงปี พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) สภาพทางเศรษฐกิจไทยประสบปัญหาชะงักงัน อันเป็นผลมาจากภาคการส่งออกที่ขยายตัวต่ำกว่าเป้าหมายที่ประมาณการไว้ และเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายที่เข้มงวดของธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อควบคุมภาวะเงินเฟ้อและปัญหาการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด ซึ่งการตั้งเป้าในภาคการ-

ส่งออกนั้นผิดเป้ากว่าที่ประมาณการไว้ทำให้การส่งออกของไทยแทบจะไม่ขยายตัวและส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยเผชิญสถานะ “วิกฤตการณ์ทางการเงิน” และนี่จึงเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ในทางเศรษฐกิจของไทยกับญี่ปุ่น ผ่านความช่วยเหลือทางการเงินจากการลงทุนเงินหน้าลงทุนในประเทศไทย

ฉะนั้นแล้ว การนำเสนอการศึกษาในบทที่ 5 นี้ จึงมีหัวข้อสำคัญในเรื่องประกอบไปด้วย (1) การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ในทางเศรษฐกิจช่วงหลังการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินและช่วงหลังการทำความตกลง JTEPA และ (2) ความท้าทายต่อการพึ่งพาอาศัยกันของไทยกับญี่ปุ่น โดยทั้ง 2 หัวข้อมีเนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

เปรียบเทียบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ: หลังวิกฤตการณ์ทางการเงินและหลัง JTEPA

หากเปรียบเทียบความสัมพันธ์ในทางเศรษฐกิจไทยกับญี่ปุ่นในช่วงหลังการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงิน พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) นั้น สามารถกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทยกับญี่ปุ่นในช่วงแรกเป็นไปลักษณะที่ญี่ปุ่น ได้ดำเนินนโยบายในลักษณะ “การให้ความช่วยเหลือ” เป็นหลัก เนื่องจากในช่วงเวลาในขณะนั้น ประเทศไทยได้ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ อันเกิดจากการดำเนินนโยบายทางการเงินที่ผิดพลาด ทำให้ไทยต้องเผชิญกับวิกฤตทางการเงิน และสิ่งที่จำเป็นเป็นลำดับแรกของไทยในขณะนั้นคือการหาเงินมาสร้างสภาพคล่องในทางเศรษฐกิจ โดยญี่ปุ่นในฐานะประเทศที่ลงทุนเป็นอันดับที่หนึ่งในประเทศไทยได้ดำเนินมาตรการในการให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นทั้งการมอบเงินผ่านกรอบความช่วยเหลือทาง IMF ถึงสี่พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และการทำหนี้ที่เป็นหัวใจใหญ่ในการระดมเงินให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ไทย ทำให้ไทยสามารถนำเงินส่วนที่ได้ไปใช้ประโยชน์เพื่อสร้างสภาพคล่องในทางเศรษฐกิจ และหลังจากนั้นทางญี่ปุ่นยังได้ให้ความช่วยเหลือไทยด้วยการตั้งโครงการมียาชาวา เพื่อให้เงินส่วนให้เปล่าเพื่อไปใช้จ่ายในกิจการในประเทศ และการให้เงินสินเชื่อของธนาคารส่งออกและนำเข้าแห่งญี่ปุ่น (Japan Bank for International Cooperation--JBIC) เพื่อช่วยสร้างเสถียรภาพในทางเศรษฐกิจ โดยปัจจัยความช่วยเหลือต่าง ๆ เหล่านี้ได้ส่งผลต่อการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจของไทยและสามารถใช้หนี้ IMF ได้ในช่วงเวลาต่อมา ซึ่งในช่วง

เวลาต่อมาหลังจากที่เศรษฐกิจไทยฟื้นตัวได้ในปี พ.ศ. 2546 (ค.ศ. 2003) ทางรัฐบาลไทย (รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ) ได้ดำเนินนโยบายเน้นการติดต่อด้านเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนร่วมกัน และการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจเป็นไปในลักษณะเชิงรุกแบบเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การสร้างความร่วมมือร่วมกันในภูมิภาค ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ และการผลักดันการเจรจาแบบทวิภาคี ซึ่งเป็นที่มาในการเจรจากับญี่ปุ่นในการทำข้อตกลงเสรี (Free Trade Area--FTA) และการเจรจาในการสร้างความตกลงการเป็นหุ้นส่วนในทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่น (Japan-Thailand Economic Partnership Agreement--JTEPA) ทั้งหมดจึงสามารถกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทยกับญี่ปุ่นช่วงหลังการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงิน พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) นั้น เริ่มต้นจากที่ญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือเป็นหลักและความสัมพันธ์ของสองประเทศได้ปรับไปสู่การร่วมกันเป็นพันธมิตรในทางเศรษฐกิจด้วยการเป็นหุ้นส่วนทางการค้าร่วมกัน

ในส่วนความสัมพันธ์ในทางเศรษฐกิจไทยกับญี่ปุ่นในช่วงหลังการทำความตกลงหุ้นส่วนในทางเศรษฐกิจ พ.ศ. 2550 (ค.ศ. 2007) นั้นเป็นผลต่อเนื่องที่เกิดมาจากการที่ญี่ปุ่นได้รับบทเรียนจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ เช่นเหตุการณ์ภายในประเทศที่เกิดฟองสบู่แตกในปี พ.ศ. 2532 (ค.ศ. 1989) และวิกฤตการณ์ทางการเงินในปี พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) ที่ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออก โดยบทเรียนนี้เอง ทำให้ญี่ปุ่นได้ตัดสินใจเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจในลักษณะมุ่งเน้นการทำข้อตกลงทางการค้าในระดับทวิภาคี ซึ่งเหตุผลที่ญี่ปุ่นเลือกใช้วิธีการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจนั้นมีเหตุผล 3 ประการดังนี้ คือ

ประการแรก การเชื่อมโยงถึงปัจจัยภายในประเทศ (Internal Factors) และปัจจัยภายนอก (External Factors) ซึ่งได้มีส่วนผลักดันให้รัฐบาลดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา โดยในนโยบายการเปิดการค้าเสรีของญี่ปุ่นนั้น เป็นผลมาจากทางรัฐบาลของญี่ปุ่นเอง ก็ต้องการที่จะปฏิรูปนโยบายทางเศรษฐกิจด้วยการให้อิสระกับภาคเอกชนในการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจและการลงทุนในต่างประเทศ โดยจากปัจจัยภายในที่เกิดจากการกำหนดนโยบายของรัฐบาล ทำให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นเกิดการปฏิรูปและการกำหนดนโยบายนี้เอง ทำให้กลุ่มบริษัทที่ลงทุนในต่างประเทศ กระตุ้นรัฐใน

การร่วมกันปฏิรูปทางเศรษฐกิจด้วยการเดินหน้าการเจรจาเพื่อสร้างเขตการค้าเสรี เพื่อจะได้เป็นประโยชน์กับนักลงทุนในต่างประเทศ

ประการที่สอง การปฏิรูปอย่างเป็นรูปธรรมต่อการการเจรจาการค้าแบบการเปิดเสรีทางการค้า เพราะลองสังเกตได้ว่าญี่ปุ่น เป็นหนึ่งในชาติที่เป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกมาอย่างช้านาน แต่ญี่ปุ่นไม่เคยทำข้อตกลงการค้าเสรีกับประเทศใดเลย ในขณะที่สมาชิกอื่น ๆ ล้วนมีการทำเขตการค้าเสรี เกือบทั้งหมดยกเว้น เพียงไม่กี่ประเทศ ซึ่งในประเด็นนี้ได้สะท้อนถึงการปฏิรูปทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นได้อย่างชัดเจนถึงความตั้งใจจริงในการปฏิรูปทางเศรษฐกิจและการได้เป็นหุ้นส่วนทางการค้ากับประเทศต่าง ๆ รวมทั้งหมด 13 ประเทศ จนถึงในปี พ.ศ. 2554 (ค.ศ. 2011) ซึ่งนี่จึงเป็นการยืนยันได้ว่า ญี่ปุ่นเดินหน้าในการดำเนินยุทธศาสตร์ในทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างหุ้นส่วนทางการค้าในรูปแบบก้าวกระโดดได้เป็นอย่างดี

ประการที่สาม ประโยชน์ระยะยาวจากการทำเขตการค้าเสรี ซึ่งเป็นสาเหตุที่สำคัญของการขยายตัวในการทำเขตการค้าเสรีได้เป็นอย่างดี เนื่องจากในการทำเขตการค้าเสรีจะทำให้ญี่ปุ่นขยายการค้า (Trade Creation) หรือเป็นการเพิ่มสวัสดิการทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี และสาเหตุที่ญี่ปุ่นหันมาให้ความสนใจในการเจรจาแบบทวิภาคีมากกว่าการเจรจาแบบพหุภาคี มีเหตุผลมาจากการเจรจาแบบพหุภาคีมักเกิดความชะงักงัน และการไม่ได้รับการตอบสนองในทางเศรษฐกิจอย่างเท่าที่ควร โดยการเป็นหุ้นส่วนทางการค้านี้เอง จึงเป็นเสมือนหลักประกัน ในการร่วมกันสร้างผลประโยชน์อย่างแท้จริง และยังมีเหตุผลในเรื่องหากชาติที่สามไม่ทำเขตการค้าเสรีก็จะทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า การถูกกีดกันทางการค้าจากต้นทุน (Cost of Exclusion) ในแง่นี้จึงสามารถกล่าวได้ถึงยุทธศาสตร์ที่ทำให้ญี่ปุ่นสามารถสร้างพันธมิตรในทางการค้าได้ง่ายขึ้น และนี่จึงเป็นสาเหตุที่ญี่ปุ่นได้ใช้ประโยชน์จากการเป็นชาติมหาอำนาจทางเศรษฐกิจในการสร้างความได้เปรียบในการเจรจาการค้าแบบทวิภาคี¹

---

¹ กนกวรรณ เกตุชัยมาศ, 120 ปี ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น: เอเชียตะวันออกกับอุษาคเนย์ (กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, 2550), 134-145.

ในส่วนของไทย ซึ่งในช่วงเวลาขณะนั้นสภาพทางเศรษฐกิจของไทยอยู่ในช่วงที่กำลังเดินหน้าอย่างต่อเนื่อง เพราะทางรัฐบาลไทย (สมัย พ.ต.ท. ทักษิณ) ได้เลือกดำเนินนโยบายในลักษณะการทูตเชิงรุก (Forward Engagement) ซึ่งเป็นนโยบายที่ใช้การทูตควบคู่ไปกับการดำเนินการในทางเศรษฐกิจ ทำให้สภาพทางเศรษฐกิจไทยอยู่ในช่วงกำลังก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง และกับความสัมพันธ์ของไทยกับญี่ปุ่นก็เป็นที่ไปในลักษณะร่วมกันสร้างยุทธศาสตร์ผ่านการเจรจาในกรอบต่าง ๆ และการเจรจาของไทยกับญี่ปุ่น ได้มีการก้าวหน้าในการสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ เมื่อไทยกับญี่ปุ่นมีความเห็นพ้องในการสร้างความร่วมมือในรูปแบบการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ หรือความตกลงการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA) ที่เป็นตัวเชื่อมสำคัญในการสร้างประโยชน์ร่วมกัน และเป็นการสานประโยชน์ร่วมกัน โดยไทยเองได้ตระหนักถึงบทบาทในการร่วมสร้างประโยชน์ และได้เล็งเห็นถึงประโยชน์ด้วยเหตุผล 2 ประการดังต่อไปนี้

ประการแรก การรักษาผลประโยชน์ที่เคยได้รับ ซึ่งในส่วนนี้เป็นเรื่องของสถานประโยชน์อย่างต่อเนื่อง เพราะสภาพทางเศรษฐกิจของไทยในช่วงหลังการทำความตกลงฯ สภาพทางเศรษฐกิจของไทยยังคงเดินหน้าอย่างต่อเนื่อง เมื่อญี่ปุ่นในฐานะผู้ลงทุนอันดับหนึ่งในประเทศไทย ได้ยื่นข้อเสนอในการร่วมกันสร้างประโยชน์ร่วมกัน ทำให้ไทยไม่สามารถปฏิเสธเจตจำนงของญี่ปุ่น ได้เพราะหากไทยปฏิเสธอาจทำให้ไทยต้องสูญเสียผลประโยชน์อย่างมากมาย จากประโยชน์ที่เกิดจากการสร้างเขตการค้าเสรี

ประการที่สอง ไทยปรารถนาสร้างการพึ่งพาแบบเท่าเทียมกันในการสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับญี่ปุ่น เพราะจากในอดีตรูปแบบทางด้านความสัมพันธ์ของไทยกับญี่ปุ่นนั้น ออกมาในลักษณะที่ไทยมักพึ่งความช่วยเหลือจากญี่ปุ่นอย่างมากมาย ทั้งเรื่องการให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน การให้เงินกู้ในลักษณะไปใช้เพื่อประโยชน์ในกิจการในประเทศ และการให้ความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจากรูปแบบความช่วยเหลือในช่วงเวลาที่กล่าวมานั้น เป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจของไทยประสบกับสภาวะขาดดุลทางการค้ากับญี่ปุ่นมาโดยตลอด ดังนั้นแล้วไทยหวังเป็นอย่างยิ่งที่รูปแบบความสัมพันธ์ของไทยจะต้องลดการพึ่งพาแบบไม่จำเป็นให้ได้มากที่สุด และสิ่งที่ไทยหวังเห็นมากที่สุด คือ การใช้ประโยชน์จากการทำความตกลงหุ้นส่วนทาง

เศรษฐกิจเพื่อยกระดับศักยภาพในการทำเศรษฐกิจกับญี่ปุ่น และไทยหวังเป็นอย่างยิ่งที่ประโยชน์จากการทำความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น จะทำให้ไทยได้ยกระดับจากประเทศที่พึ่งพาญี่ปุ่นอย่างมาก และปรับเปลี่ยนรูปแบบทางความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจมาสู่การเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน²

ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า ลักษณะความสัมพันธ์ไทยกับญี่ปุ่นในช่วงหลังการทำ ความตกลงหุ้นส่วนในทางเศรษฐกิจ พ.ศ. 2550 (ค.ศ. 2007) เป็นไปในลักษณะ “ร่วมกันสร้างประโยชน์ร่วมกัน” เพราะทางญี่ปุ่นเองได้หวังใช้ยุทธศาสตร์ในทางเศรษฐกิจจากการสร้างเขตการค้าเสรี เพื่อการได้มาซึ่งประโยชน์ในระยะยาว และการเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้จากการลงทุนในไทย เช่น ในเรื่องการลงทุนไทยเป็นศูนย์กลางในการกระจายสินค้าไปสู่ประเทศต่าง ๆ ในขณะที่ไทยเอง หวังอย่างยิ่งในส่วนการรักษาผลประโยชน์ในส่วนที่จะทำให้ไทยได้ประโยชน์จากกติกาจากการเปิดเสรีทางการค้า และเป้าหมายในระยะไกลถึงการลดการพึ่งพาไปสู่การเป็นพันธมิตรในทางการค้าเพื่อสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน

ทั้งนี้ในส่วนความตกลง JTEPA มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 พ.ย. 2550 (ค.ศ. 2007) จนมาถึงช่วงเวลาในขณะนี้ พ.ศ. 2554 (ค.ศ. 2011) ซึ่งเป็นช่วงเวลาเพียง 4 ปี ทำให้ภาพรวมจากประโยชน์จากการทำ JTEPA ยังไม่ค่อยมีความชัดเจน เพราะกรอบพื้นฐานจากการเจรจาแบ่งสินค้าแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ๆ คือ

1) กลุ่มสินค้าสามัญแบบ Fast Track คือ สินค้าที่พร้อมจะทำการลดภาษีทันทีเมื่อความตกลงถูกใช้บังคับเป็นการลดให้ฝ่ายเดียว โดยจะพิจารณาว่าประเทศไทยสามารถดำเนินการใดบ้าง อะไรบ้าง และเท่าไร ซึ่งรวมไปถึงกลุ่มสินค้าต่างตอบแทน (Reciprocal) คือ สินค้าที่พร้อมจะทำการลดภาษีเช่นกัน แต่จะทำการต่อเมื่อประเทศคู่เจรจาได้ทำการลดตอบแทนคืนด้วย

---

²กรมเอเชียตะวันออก, การสัมมนา 1 ปี กับ JTEPA [Online], available URL: <http://www.thaifita.com/trade/jtepa/seminar.pdf>, 2011 (March, 19).

2) กลุ่มสินค้าแบบสามัญแบบ (Normal Track) คือ สินค้าที่พร้อมจะทำการลดภาษีเหมือนในกลุ่มสินค้าแรก เพียงแต่อาจจะมีการกำหนดระยะเวลาในการลดภาษีช่วงหนึ่งตามแต่ตกลง

3) กลุ่มสินค้าอ่อนไหวแบบ (Sensitive Lists) คือ กลุ่มสินค้าที่ไม่พร้อมในการลดภาษี อาจจะต้องใช้เวลาหรือกรอบข้อตกลงพิเศษในการลดภาษี³

โดยสินค้าสามัญแบบ Fast Track จึงเป็นสินค้าประเภทแรกที่จะทำให้เห็นถึงความแตกต่างได้อย่างเร็วที่สุด ซึ่งในส่วนสินค้าที่ยกเลิกภาษีให้ทันทีก็ยังไม่แสดงผลปรากฏถึงประโยชน์อย่างชัดเจน โดยประโยชน์ที่เห็นได้อย่างชัดเจนจะเป็นไปในลักษณะสัดส่วนในทางการค้าที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งทำให้ประเทศไทยได้เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันทางธุรกิจกับคู่แข่งในภูมิภาคเสียมามากกว่า

ทั้งนี้ยังมี ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ส่งผลทำให้สภาพทาง JTEPA ยังไม่เกิดผลเท่าที่ควรเพราะเหตุผล 5 ประการดังนี้

ประการที่หนึ่ง วิกฤตทางการเงินในสหรัฐเมื่อปี พ.ศ. 2552 (ค.ศ. 2009) ทำให้สหรัฐฯ ประกาศแผนให้ความช่วยเหลือภาคการเงินแบบเบ็ดเสร็จที่อาจมีมูลค่าถึง 7 แสนล้านดอลลาร์ฯ เพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และวิกฤตในครั้งนี้ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจญี่ปุ่นในระดับโลก และทำให้การค้าลดลงตามไปด้วย

ประการที่สอง สถานการณ์ความวุ่นวายทางการเมืองในประเทศไทย ได้ส่งผลทำให้การลงทุนใหม่ (New Investment) และการลงทุนเพิ่ม (Reinvestment) ของญี่ปุ่นในประเทศไทยยังไม่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว

ประการที่สาม ความไม่ชัดเจนในรายละเอียดของ JTEPA และปัญหาเรื่องกฎ-แหล่งกำเนิดสินค้า โดยความไม่ชัดเจนในรายละเอียดจากข้อตกลง คือ ปัญหาจาก JTEPA เพราะการที่กำแพงภาษีนำเข้าในสินค้าบางประเภท เช่น ชิ้นส่วนอุปกรณ์ไฟฟ้า ส่วนประกอบอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ยังไม่มีความชัดเจนต่อระเบียบวิธีการและแนวปฏิบัติการขอรับรองว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้าที่ยังมีความยุ่งยากซับซ้อน

---

³จุฬารัตน์ สุธีธร, การอภิปรายโตะกลม: ญี่ปุ่นกับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., 2548), 67.

ส่วนปัญหาเรื่องกฎแหล่งกำเนิดสินค้าทุนำกระป๋องที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข โดย ญีปุ่นบังคับให้ต้องผลิตจากปลาที่จับโดยเรือของประเทศสมาชิก คณะกรรมาธิการ ปลาทุนำแหล่งมหาสมุทรอินเดีย (IOTC) และต้องจดทะเบียนกับ IOTC ปัญหาเรื่องภาษี การเปิดเสรีการค้าสินค้าของญีปุ่นยังไม่ครอบคลุมสินค้าส่งออกหลักของไทยทั้งหมด เช่น สินค้าข้าว น้ำตาล สับปะรด

รวมถึงปัญหาเรื่องโควตา สินค้าที่ญีปุ่นให้โควตาแก่ไทยไม่เพียงพอต่อความต้องการ เช่น เนื้อสุกรแปรรูป ที่ให้โควตาภาษีต่ำ ปี พ.ศ. 2554 (ค.ศ. 2011) อยู่ที่ 16% เพียง 1,200 ตัน/ปี และปัญหาด้านมาตรการที่มีใช้ภาษี เช่น ในสินค้าสับปะรดสดที่ญีปุ่น ให้โควตานำเข้าปลอดภาษีแก่สับปะรดสดขนาดน้ำหนักน้อยกว่า 900 กรัม/ผล แต่ส่วนใหญ่สับปะรดไทยมีขนาดผลใหญ่กว่าข้อตกลง ทำให้ถึง ณ ปัจจุบัน (พ.ศ. 2554) ไทยยัง ไม่มีการส่งออกสับปะรดสดไปญีปุ่น⁴

อีกทั้ง การเลื่อนออกไปของการเจรจาในส่วนที่เหลือ เพราะอย่างที่ทราบเป็น อย่างดีว่าในส่วนความชัดเจนของการตกลงในส่วนรายละเอียดสินค้าต่าง ๆ ยังไม่เกิดผล และยังมีสินค้าอีกหลายประเภทที่ยังไม่ได้ข้อสรุปในส่วนเทคนิคในการเจรจา เช่น การ ยอมให้ลดภาษีแบบ 0% ในทันที หรือการกำหนดระยะเวลา เช่น 1 ปี, 2-5 ปี, หลัง 10 ปี หรืออาจจะเป็นการให้โควตาแทน

ประการที่สี่ เหตุการณ์ภัยพิบัติทางธรรมชาติ จากเหตุการณ์แผ่นดินไหว ทำให้การลงทุนของญีปุ่นต้องสะดุด รวมไปถึงการลงทุนเพิ่มก็ต้องชะลอตามไปด้วย และจากความเสียหายที่เกิดขึ้นในประเทศทำให้ญีปุ่นต้องนำเม็ดเงินที่อยู่ในรูปการลงทุน และเงินที่ใช้ช่วยเหลือต่อต่างประเทศ มาฟื้นฟูประเทศ ซึ่งทำให้การเจรจาข้อตกลง JTEPA ที่ข้างค้ำอยู่ก็ต้องเลื่อนออกไปอย่างไม่มีกำหนด⁵

⁴ 4 ปี JTEPA พบปัญหาข้อ จักรกญีปุ่นทบทวน [Online], available URL:

http://www.thannews.th.com/index.php?option=com_content&view=article&id=62926:4jtepa--&Itemid=407, 2011 (October, 9).

⁵ ภาควิชา ทักษะ, เรื่องเดียวกัน, 11-21.

ทั้งนี้ ในส่วนภัยอันตรายทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นนั้น ถึงแม้จะเกิดขึ้นกับญี่ปุ่นแต่ผลกระทบยังได้ลุกลามไปยังประเทศไทย ซึ่งจึงเป็นตัวยืนยันถึงความเชื่อมโยงในการเป็นคู่การค้าทางเศรษฐกิจภายใต้หลักการแห่งการพึ่งพาอาศัยกันได้เป็นอย่างดี เพราะทันทีที่ญี่ปุ่นประสบสถานการณ์ทางภัยธรรมชาติ ไทยก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน ทั้งในเรื่องการชะลอตัวในทางเศรษฐกิจ เนื่องจากญี่ปุ่นต้องใช้งบประมาณในการฟื้นฟูประเทศ และยังส่งผลต่อการเจรจากรอบ JTEPA ที่มีกำหนดการเจรจาประเด็นที่ยังเหลือในเดือนเมษายน พ.ศ. 2554 (ค.ศ. 2011) เพื่อพิจารณาความคืบหน้าในการเปิดเสรี และลดภาษีระหว่างไทย-ญี่ปุ่น ที่มีการลดภาษีระหว่างกันไปแล้วตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2551 (ค.ศ. 2008) ในสินค้ากว่า 6,000 รายการ ซึ่งยังมีสินค้าบางรายการที่ยังมีปัญหาในการลดภาษี โดยเฉพาะสินค้าเกษตรของไทย รวมถึงสินค้าอุตสาหกรรม บางรายการของญี่ปุ่น และการหารือในส่วนการเปิดเสรีบริการและการลงทุน ต้องหยุดชะงักแล้วต้องเลื่อนออกไป อย่างไม่มีกำหนด⁶

ประการที่ห้า กรอบเจรจาแบบพหุภาคีของไทยกับญี่ปุ่น คือกรอบการเจรจาในระดับกว้างที่มีผลต่อกรอบการเจรจาแบบทวิภาคีของไทยกับญี่ปุ่น โดยประกอบไปด้วย อาเซียน + 3 (จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้) หรือ กรอบอาเซียน + 6 (เพิ่ม ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อินเดีย) โดยความร่วมมือพหุภาคีเหล่านี้ คือตัวแปรสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งประโยชน์ผ่านการลดภาษีเป็น 0% ของการค้าระหว่างประเทศสมาชิกในกรอบพหุภาคีจะทำให้ยอดการลงทุนและปริมาณการค้าระหว่างชาติสมาชิกมีมูลค่าที่สูงขึ้น โดยในส่วนกรอบอาเซียนกับญี่ปุ่นนั้น ญี่ปุ่นได้จัดสรรเงินมูลค่า 90 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อเติมแก่งกองทุนอาเซียน-ญี่ปุ่น (Japan-Asean International Fund--JAIF) เพื่อประโยชน์ในการจัดการวิกฤตทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและยังเป็นหลักประกันความเสี่ยงทางเศรษฐกิจไปในตัวอีกด้วย

---

⁶ สีนามิถล่มญี่ปุ่นกระทบหารือ JTEPA เดือน เม.ย. เลื่อนออกไป [Online],

available URL: <http://www.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9540000035869>, 2011 (March, 19).

ในส่วนกรอบอาเซียน + 3 ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือของระหว่างอาเซียน กับจีน ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ โดยกรอบความร่วมมือในลักษณะนี้หากสำเร็จจะสามารถเป็นแกนกลางของเศรษฐกิจในภูมิภาคเลยทีเดียวได้ แต่ในช่วงหลังนี้กระแสการเจรจาในลักษณะนี้เริ่มแผ่วลงเพราะชาติในอาเซียนบางประเทศ รวมไปถึงญี่ปุ่นห่วงการถูกรอบงาจากจีน และทางสหรัฐฯ เอง ก็แสดงท่าทีคัดค้านอย่างชัดเจน⁷

ในขณะที่กรอบอาเซียน + 6 คือ อาเซียน รวมจีน ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้และยังมีอินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ซึ่งกรอบการเจรจา อาเซียน + 6 นี้ดูได้รับการตอบรับจากชาติสมาชิกมากกว่า อาเซียน + 3 เพราะมีการดึงชาติอย่างออสเตรเลีย มาถ่วงดุลกับจีน แต่ก็มีข้อถกเถียงถึงกรอบการเจรจาแบบนี้จะทำให้ไม่สามารถพัฒนาการเป็นประชาคมอาเซียนอย่างที่อาเซียนปรารถนา

ฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นกรอบอาเซียนกับญี่ปุ่น กรอบอาเซียน + 3 หรือ กรอบอาเซียน + 6 ทั้งหมดนี้ก็มีผลสูงกับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของไทยกับญี่ปุ่น เพราะทางไทยกับญี่ปุ่นจะได้วางยุทธศาสตร์เพื่อรองรับประโยชน์จากการเป็นหนึ่งในชาติสมาชิกของกรอบการเจรจาในระดับพหุภาคีที่จะสร้างผลประโยชน์และกำไรอย่างมากมา⁸

ดังนั้นแล้ว ในช่วงเวลานี้ (ณ ปี พ.ศ. 2554 หรือ ค.ศ. 2011) จึงกล่าวได้ว่า ประโยชน์ในการทำ JTEPA ยังคงไม่สามารถที่จะให้คำตอบได้อย่างชัดเจน เพราะในช่วงเวลาที่มีการบังคับใช้ JTEPA ยังเร็วเกินไปในการสรุปรายละเอียดต่อผลประโยชน์ที่ส่งผลกระทบต่อการค้า และยังไม่มีความสมบูรณ์ในส่วนการเจรจาต่อข้อตกลงอีกหลายรายการ ซึ่งยังคงต้องไปหาข้อตกลงถึงการใช้สิทธิประโยชน์กันต่อไป

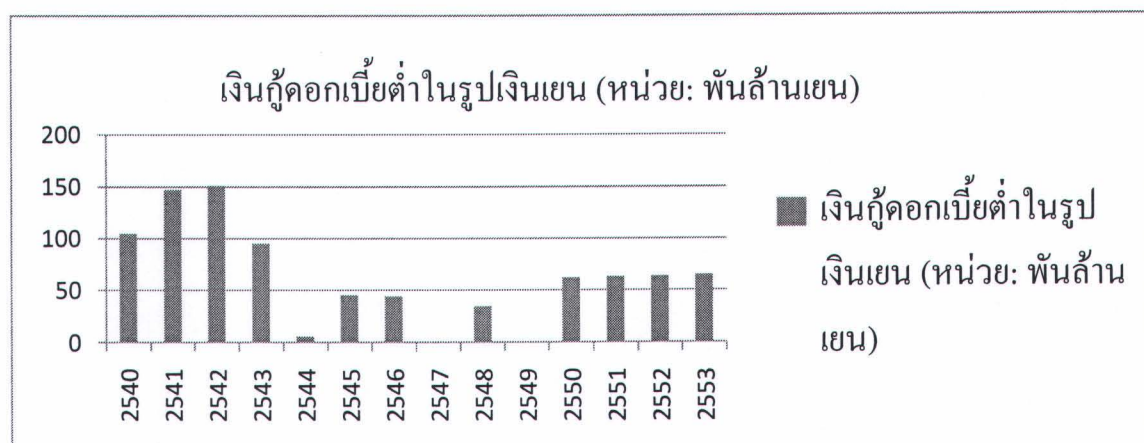
---

⁷นิมิต ลิ้มรัตน์, “บทบาทของอาเซียนต่อการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของประชาคมเอเชียตะวันออก,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2549), 123-132.

⁸อาเซียน + 3 หรือ อาเซียน + 6 ไม่ว่าเลือกทางใด อาเซียนก็ได้ประโยชน์ [Online], available URL: <http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2007q4/2007november22p7.htm>, 2011 (April, 19).

อีกทั้ง ในส่วนการเจรจาแบบพหุภาคี เช่น ASEAN + 3 และ ASEAN + 6 ก็ยังไม่มีความชัดเจนเช่นกัน ดังนั้นแล้ว ทั้งหมดจึงสามารถกล่าวได้ว่าถึงแม้ความชัดเจนของ JTEPA ยังไม่สรุปได้ว่าเป็นรูปธรรมแต่สิ่งให้เห็นผลได้อย่างเร็วที่สุดคือในส่วนของการเชื่อมั่นและความมั่นใจของนักลงทุนและบรรยากาศการค้าการลงทุนของนักลงทุนที่หวังใช้ประโยชน์จากข้อตกลงทางเศรษฐกิจ ทั้งหมดนี้จึงเป็นการยืนยันถึงการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ ภายใต้หลักการการพึ่งพาอาศัยกันของการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม หากลองเปรียบเทียบในส่วนของความแตกต่างอันเกิดจากการทำ JTEPA โดยการเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างในช่วงก่อนและหลังการทำ JTEPA นั้น อาจจะให้เห็นภาพถึงความแตกต่างถึงประโยชน์ที่เกิดจากช่วงเวลาดังกล่าว โดยภาพการเปรียบเทียบดังต่อไปนี้

ภาพที่ 6 เปรียบเทียบยอดความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นแก่ไทยในช่วงหลัง

การเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินและหลังการทำความตกลง JTEPA

ที่มา: สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย, ยอดความช่วยเหลือ

ทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นแก่ไทย [Online], available URL: <http://www.th.emb-japan.go.jp/th/oda/oda1.htm>, 2011 (March, 19).

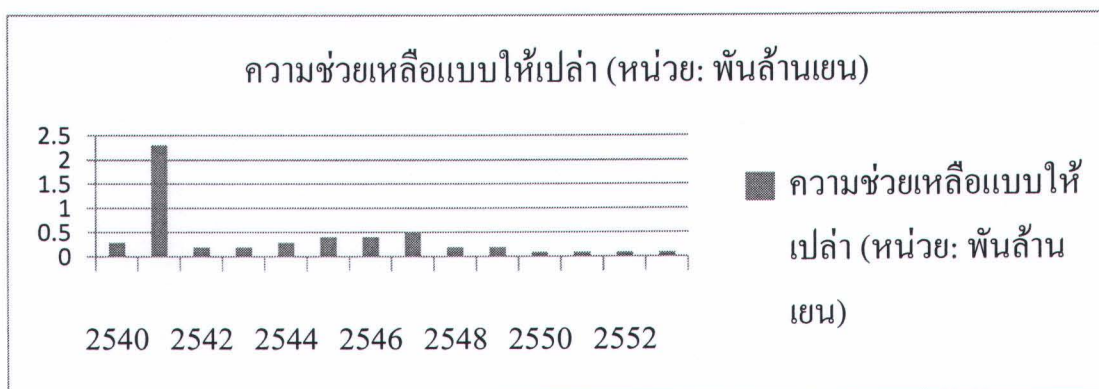
จากภาพที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่าในช่วงหลังการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินนั้น ญี่ปุ่นได้ให้ความช่วยเหลือในส่วนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำในอัตราที่สูงมาก เพราะปัจจัยในการนำงบประมาณเพื่อไปสร้างสภาพคล่องในทางเศรษฐกิจในประเทศเป็นหลัก ทำให้เศรษฐกิจของไทยฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว และพอถึงช่วงเวลาที่เศรษฐกิจไทยเริ่มฟื้นตัวนั้น การให้ความช่วยเหลือในด้านการเงินก็เริ่มที่จะลดลง และในบางปี เช่น ปี พ.ศ. 2547 (ค.ศ. 2004) และ พ.ศ. 2549 (ค.ศ. 2006) ความช่วยเหลือด้านการเงินแทบจะไม่ปรากฏเลย เนื่องจากในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจไทยฟื้นตัว รัฐบาลไทยในสมัยในช่วงขณะนั้น (พ.ต.ท. ทักษิณ) ได้มีนโยบายการทูตเชิงรุกในด้านเศรษฐกิจ รวมทั้งการแสวงหาความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ทำให้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของไทยเริ่มมีเสถียรภาพ และไม่ปรากฏการขอความช่วยเหลือด้านการเงินจากญี่ปุ่นแต่ประการใด

ในทางตรงกันข้ามหลังจากที่ไทยได้บรรลุข้อตกลงในการทำความตกลงการเป็นหุ้นส่วนในทางเศรษฐกิจ JTEPA นั้น ปรากฏว่าไทยได้ขอความช่วยเหลือทางการเงินจากญี่ปุ่นอีกครั้ง แต่เป็นการขอความช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อนำงบประมาณไปใช้ในกิจการเพื่อการพัฒนาประเทศ เช่น โครงการปรับปรุงเครือข่ายการประปากรุงเทพฯ โครงการจัดวางเครือข่ายทางด่วน โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออกและโครงการขยายท่าอากาศยานกรุงเทพ เป็นต้น⁹

ดังนั้นแล้วสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้พอที่จะชี้ชัดถึงความแตกต่างในช่วงก่อนและหลังการทำความตกลง JTEPA ได้เป็นอย่างดีว่าในช่วงสองเวลาที่แตกต่างกันนั้น โดยการนำงบประมาณไปใช้ประโยชน์แบบต่างลักษณะกันและหากดูจากยอดการขอกู้เงินหลังจากการทำ JTEPA ยอดเงินปรากฏอยู่ในลักษณะคงที่ โดยปริมาณเงินในการขอกู้เงินค่อนข้างคงที่ และไม่มีปริมาณที่แตกต่างกันนักหากเทียบกับช่วงเวลาหลังการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงิน

---

⁹สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย, ยอดความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นแก่ไทย [Online], available URL: <http://www.th.emb-japan.go.jp/th/oda/oda1.htm>, 2011 (April, 30).

ภาพที่ 7 เปรียบเทียบยอดความช่วยเหลือแบบให้เปล่าของญี่ปุ่นแก่ไทยในช่วงหลังการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินและหลังการทำความตกลง JTEPA

ที่มา : สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย, ความช่วยเหลือแบบให้เปล่าของญี่ปุ่นแก่ไทย [Online], available URL: <http://www.th.emb-japan.go.jp/th/oda/oda1.htm>, 2011 (April, 30).

จากข้อมูลที่ปรากฏดังจะเห็นได้ว่าการช่วยเหลือแบบให้เปล่าที่ทางญี่ปุ่นได้ให้ความช่วยเหลือแก่ไทยนั้น ในปี พ.ศ. 2541 (ค.ศ. 1998) เป็นปีที่ยอดความช่วยเหลือมีมากที่สุด หากเทียบกับทุก ๆ ปีที่มีความช่วยเหลือในรูปแบบนี้ เพราะในปี พ.ศ. 2541 (ค.ศ. 1998) หลังการเกิดวิกฤตการณ์มหาศาล เศรษฐกิจไทยต้องขอความช่วยเหลืออย่างมากที่สุด ทั้งความช่วยเหลือจากญี่ปุ่น IMF และตลอดไปจนถึงประเทศในอาเซียนด้วยกัน

ในขณะเดียวกันทางญี่ปุ่นเอง ต้องการแสดงออกบทบาทการเป็นพันธมิตรกับประเทศไทย ไม่ใช่เฉพาะการเป็นประเทศคู่การค้าแต่เพียงอย่างเดียว เพราะญี่ปุ่นเคยมีบาดแผลในช่วงอดีต เนื่องจากการทำการค้ากับไทยและประเทศอื่น ๆ ซึ่งญี่ปุ่นมักจะได้เปรียบดุลการค้าอย่างมหาศาลกับประเทศที่เป็นคู่การค้า ทำให้หลาย ๆ ประเทศมีทัศนคติที่มองญี่ปุ่นในด้านลบ หรือมองญี่ปุ่นว่าเป็นชาติที่ต้องการดักตวงผลประโยชน์กับประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจขนาดเล็ก หากเทียบกับขนาดเศรษฐกิจของญี่ปุ่น จนเกิดกระแสต่อต้านสินค้าอย่างเช่นในอดีต ฉะนั้นแล้วญี่ปุ่นจึงต้องแสดงบทบาทการเป็นพันธมิตรในทางการค้าที่ไม่ได้ดักตวงผลประโยชน์แต่เพียงอย่างเดียว และหนึ่งใน

ความช่วยเหลือที่ปรากฏในช่วงเวลาต่อมาก็คือ ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า และความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา (Official Development Assistance--ODA)

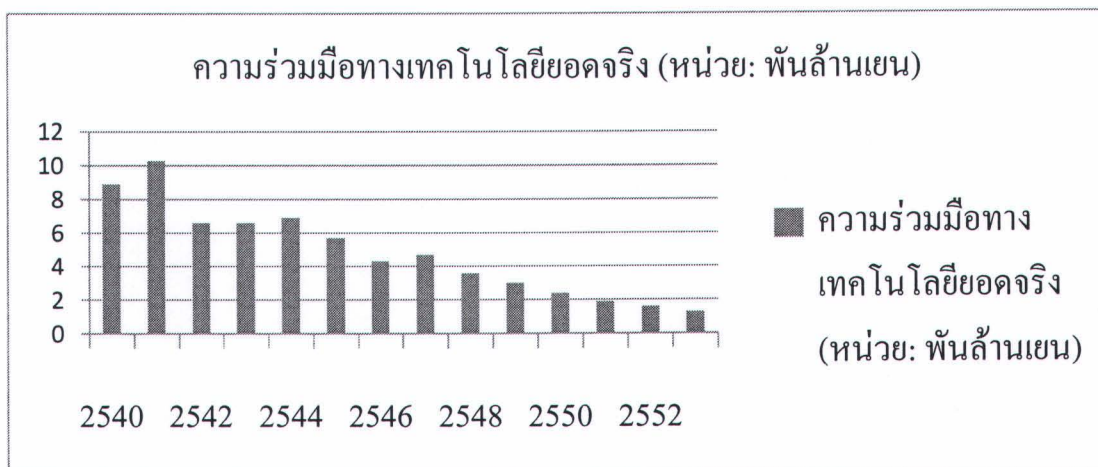
ทั้งนี้ จากกราฟที่ปรากฏจะเห็นได้ว่าในช่วงที่ไทยเริ่มฟื้นตัวทางเศรษฐกิจความช่วยเหลือแบบให้เปล่าเริ่มลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด เพราะในช่วงแรกที่ปรากฏการให้ความช่วยเหลือได้เป็นไปในลักษณะของความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาร่วมกันมากกว่าจะเป็นความช่วยเหลือในด้านการเงิน แต่การให้ความช่วยเหลือแบบพัฒนาร่วมกันนี้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าความช่วยเหลือแบบให้เปล่าของญี่ปุ่นนั้น ได้ส่งผลให้ญี่ปุ่นรับผลประโยชน์ไปด้วย เช่น การสร้างสะพานลอย สะพานข้ามทางแยก หรือทางด่วน ซึ่งทำให้ญี่ปุ่นได้รับผลประโยชน์ในด้านโลจิสติกส์ไปโดยปริยาย

อีกทั้งประโยชน์ในเรื่องการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาร่วมกันในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งปัจจัย โดยญี่ปุ่นมักได้รับประโยชน์ไปเต็ม ๆ เพราะในหลาย ๆ งานวิจัยด้วยจิตจำกัดทางเทคโนโลยีของไทยที่ยังไม่มีความพร้อมในแง่การนำผลการวิจัยไปพัฒนาต่อ แต่ญี่ปุ่นซึ่งมีศักยภาพที่พร้อมมากกว่าและอาจกลืนชิงผลการวิจัยไปเป็นผลงานของตนเอง¹⁰

ในทางกลับกัน ความช่วยเหลือแบบให้เปล่าหลังการทำความตกลง JTEPA นั้นมีปริมาณที่น้อยมากจนสามารถพยากรณ์ได้ว่าความช่วยเหลือในลักษณะอาจหมดไปในอนาคต เพราะลักษณะทางความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของไทยกับญี่ปุ่นนั้นมีความแตกต่างกับช่วงก่อนทำความตกลง เนื่องจากหลักการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจทำให้ไทยกับญี่ปุ่นได้เลือกใช้กฎกติกาที่เกิดจากการทำความตกลงทั้งในเรื่องการเป็นเขตการค้าเสรี การทำภาษีให้เหลือศูนย์ และการให้โควตาในการส่งออกและนำเข้า ซึ่งทำให้ลักษณะทางความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจมีรูปแบบที่เปลี่ยนไป และภายใต้การเป็นหุ้นส่วนนี้เอง อันจะทำให้ไทยกับญี่ปุ่นหันมาใช้ประโยชน์จากการเป็นหุ้นส่วนทาง-

¹⁰ สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย, ความช่วยเหลือแบบให้เปล่าของญี่ปุ่นแก่ไทย [Online], available URL: <http://www.th.emb-japan.go.jp/th/oda/oda.htm>, 2011 (April, 30).

เศรษฐกิจ ซึ่งทางไทยเองหวังอย่างยิ่งที่จะใช้ประโยชน์จาก JTEPA มากกว่าที่จะขอความช่วยเหลือแต่เพียงฝ่ายเดียวจากญี่ปุ่น ดังที่ปรากฏอยู่ในช่วงอดีต

ภาพที่ 8 เปรียบเทียบความร่วมมือทางเทคโนโลยีโดยตรงของญี่ปุ่นแก่ไทยในช่วงหลังการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินและหลังการทำความตกลง JTEPA

ที่มา: สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย, ความร่วมมือทางเทคโนโลยีโดยตรง [Online], available URL: <http://www.th.emb-japan.go.jp/th/oda/oda1.htm>, 2011 (April, 30).

จากข้อมูลที่ปรากฏเป็นการแสดงเกี่ยวกับความร่วมมือทางเทคโนโลยีของไทยแก่ญี่ปุ่นในช่วงหลังการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินนั้น ซึ่งเป็นไปในลักษณะการจัดตั้งศูนย์เพื่อร่วมการวิจัยและพัฒนาด้วยกัน เช่น ศูนย์พัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา (Information Technology Education--ITEd) ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (National Electronics and Computer Technology Center--NECTEC) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลญี่ปุ่น ผ่านองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (Japan International Cooperation Agency--JICA) เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสาขาเทคโนโลยีสารสนเทศของประเทศไทย

ทั้งนี้เป็นที่สังเกตได้ว่า ในช่วงเวลาหลังการเกิดวิกฤตการณ์ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ญี่ปุ่นได้เพิ่มการลงทุนในไทยอย่างต่อเนื่อง โดยญี่ปุ่นไม่กังวลต่อสถานการณ์ในทางเศรษฐกิจของไทยแต่อย่างใด อีกทั้ง ญี่ปุ่นได้แสดงความจริงใจในการให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคโนโลยี โดยการโอนถ่ายความรู้ทางเทคโนโลยีของญี่ปุ่นให้กับประเทศไทย และยังสามารถส่งผู้เชี่ยวชาญมายังประเทศไทยเพื่อให้คำแนะนำทางวิชาการให้กับคนไทย¹¹

อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสังเกตได้ว่าปริมาณความช่วยเหลือทางด้านเทคโนโลยีจากญี่ปุ่นที่ลดน้อยถอยลงในช่วงเวลาของแต่ละปีหลังจากช่วงการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงิน แต่นั่นก็ไม่ใช่ประเด็นสำคัญเนื่องจาก การวางรากฐานในการถ่ายทอดทางเทคโนโลยีด้วยการส่งผู้เชี่ยวชาญมาประจำในไทยเป็นการปูทางถึงการขยายความร่วมมือในช่วงเวลาต่อมา

ในขณะที่ ยอดความร่วมมือทางเทคโนโลยีจากญี่ปุ่นสู่ไทย หลังช่วงการทำ JTEPA มีสัดส่วนที่น้อยลง แต่ในแง่ของความร่วมมือไม่ได้ลดน้อยลงแต่ประการใด อันสังเกตได้จากหลังการทำ JTEPA โดยญี่ปุ่นได้แสดงบทบาทในการโอนถ่ายทางเทคโนโลยีที่เพิ่มมากขึ้นกว่าในช่วงก่อนทั้งการส่งนักวิจัย ผู้เชี่ยวชาญ คณะสำรวจ อาสาสมัคร การให้อุปกรณ์ การสำรวจเพื่อการพัฒนา ตลอดจนความร่วมมือทางเทคโนโลยีที่เพิ่มมากขึ้น มากกว่าช่วงที่ยังไม่มี JTEPA

ส่วนการเปรียบเทียบเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น ถึงความแตกต่างจากประโยชน์จากการใช้ JTEPA นั้น หากจะเปรียบเทียบถึงประโยชน์ที่ได้จากการทำความตกลง JTEPA จากช่วงหลังวิกฤตการณ์ทางการเงินและหลังเกิดข้อตกลง ตั้งแต่ 1 พ.ย. 2550 (ค.ศ. 2007) ถึงผลประโยชน์และแนวโน้มที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจของไทย ในประเด็นดังต่อไปนี้

---

¹¹สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย, ความร่วมมือทางเทคโนโลยีของญี่ปุ่นแก่ไทย [Online], available URL: <http://www.th.emb-japan.go.jp/th/oda/oda1.htm>, 2011 (April, 30).

ผลประโยชน์ต่อภาคการค้า-การลงทุนของไทย

ในส่วนภาคการลงทุนของไทยกับญี่ปุ่นช่วงหลังการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินสามารถกล่าวได้ว่า สภาพทางเศรษฐกิจของไทยมีการเติบโตอย่างเรื่อยมาและในปี พ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2001) ซึ่งเป็นยุคที่ไทยสามารถฟื้นตัวทางเศรษฐกิจได้ โดยสถิติการลงทุนของญี่ปุ่นมีการลงทุนเกือบ 1,400 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนที่สูงหากเทียบกับปีก่อนหน้านี้ แต่หลังจากปี พ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2001) พบว่า ยอดการลงทุนของญี่ปุ่นเริ่มทรงตัว กล่าวคือยอดการค้าลงทุนอยู่ประมาณ 600 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งถึงจะมีมูลค่าที่น้อยลงเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้านี้ เพราะเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นประสบปัญหาชะงักงันในทางเศรษฐกิจ ทำให้เศรษฐกิจไทยได้รับผลกระทบไปด้วย แต่หากดูจากยอดสถิติการค้าไทย-ญี่ปุ่น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544-2552 (ค.ศ. 2001-2009) ปรากฏว่า มูลค่าการส่งออกและนำเข้าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่หากพิจารณาจากสัดส่วนการส่งออกและนำเข้าในช่วงเวลาเดียวกันพบว่ายอดส่งออกไทยไปญี่ปุ่นลดลงจาก 12.6% เหลือเพียง 11.3% และการนำเข้าจากญี่ปุ่นก็ลดลงจาก 19.9% เป็น 18.7% ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่นมีแนวโน้มลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับการค้าระหว่างประเทศไทยกับประเทศอื่นๆ หรืออาจกล่าวได้ว่ายังไม่มี ความชัดเจนมากนัก ถึงแม้จะมี JTEPA ก็ตาม

ทั้งนี้ในส่วนของการลงทุนของญี่ปุ่นจากช่วงหลังเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินมีโครงการสำรวจการยื่นขอลงทุนต่อ BOI อยู่ที่ประมาณ 1,000 กว่าโครงการเท่านั้น แต่หลังมีการเกิดขึ้นของ JTEPA ได้ส่งผลให้การลงทุนจากญี่ปุ่นทะยานไปที่ 2,006 โครงการ โดยมูลค่าการลงทุนขยับไปที่ 719,679 ล้านบาท โดยกลุ่มที่มาแรงที่สุด คือ อุตสาหกรรมยานยนต์ ซึ่งญี่ปุ่นได้ลงทุนถึง 375,115 ล้านบาท หรือประมาณ 51% ของมูลค่าการลงทุนทั้งหมด รองลงมาเป็นส่วนของอุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ 373 โครงการ รวมมูลค่าการลงทุนประมาณ 162,798 ล้านบาท สำรวจถึงปี พ.ศ. 2554 (ค.ศ. 2011)

ผลด้านบวกจากการทำ JTEPA ต่อสินค้าไทย

หากจะกล่าวถึงผลแง่บวกที่ส่งผลต่อการค้าของไทย จากการทำ JTEPA ในช่วงเกือบ 4 ปีที่ผ่านมา (สำรวจข้อมูลถึง 30 เมษายน พ.ศ. 2554) สามารถพอสรุปสำคัญได้ดังนี้

สินค้าประเภทไก่แปรรูป ตามข้อตกลง JTEPA ญี่ปุ่นตกลงที่จะลดภาษีจาก 6% เป็น 3% ในรอบ 5 ปี ก่อนมี JTEPA ญี่ปุ่นนำเข้าไก่แปรรูปจากจีนมากกว่าไทย แต่หลังจากมี JTEPA สัดส่วนการนำเข้าไก่แปรรูปจากไทยเพิ่มมากขึ้น และสูงกว่าการนำเข้าจากจีนในปี พ.ศ. 2551-2552 (ค.ศ. 2008-2009)

สินค้าประเภทแช่แข็ง โดยสถิติการค้าพบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547-2552 (ค.ศ. 2004-2009) สัดส่วนการนำเข้าสินค้าแช่แข็งเพิ่มขึ้นประมาณ 7.5% ในปี ค.ศ. 2004 เป็น 10% ในปี ค.ศ. 2009 ซึ่งมีสัดส่วนการนำเข้าจากประเทศอื่น ๆ ด้วย เช่น เวียดนาม อินโดนีเซีย และจีนเป็นต้น ซึ่งนี้เป็นผลชัดเจนจากการลดภาษีแบบ 0% จากการทำ JTEPA ในการขจัดกำแพงภาษีจากการนำเข้ากุ้งแช่แข็งที่ดึงดูดการนำเข้าจากต่างประเทศ

สินค้าประเภทกุ้งแปรรูป ตามข้อตกลง JTEPA ที่จะยกเลิกภาษีการนำเข้ากุ้งแปรรูปจากไทยไปญี่ปุ่นที่เพิ่มขึ้นจาก 43.6% ในปี พ.ศ. 2549 (ค.ศ. 2006) เป็น 50.4% ในปี พ.ศ. 2551 (ค.ศ. 2008) ซึ่งเป็นสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นสวนทางกับสัดส่วนการนำเข้าจากประเทศอื่น ๆ เช่น เวียดนาม อินโดนีเซีย เป็นต้น ซึ่งประเทศเหล่านี้มีแนวโน้มนำเข้าที่ลดลง

สินค้าประเภทชิ้นส่วนรถยนต์ ในส่วนการนำเข้าชิ้นส่วนรถยนต์ไทยได้นำเข้ามาจากญี่ปุ่น ฟิlipปีนส์ อินโดนีเซีย และอินเดีย เป็นหลัก โดยตามข้อตกลง JTEPA กำหนดว่าไทยลดภาษีเหลือ 20% ในช่วงปี พ.ศ. 2550-2553 (ค.ศ. 2007-2010) และเป็น 0% ในปี พ.ศ. 2554 (สำหรับชิ้นส่วนรถยนต์จากญี่ปุ่นจะลดเหลือ 0% ในปี พ.ศ. 2556 (ค.ศ. 2013) ซึ่งหลังจากมีข้อตกลงแล้วการนำเข้าชิ้นส่วนรถยนต์ของญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นประมาณ 18% ในปี ค.ศ. 2006 เป็นประมาณ 55% ในปี ค.ศ. 2009

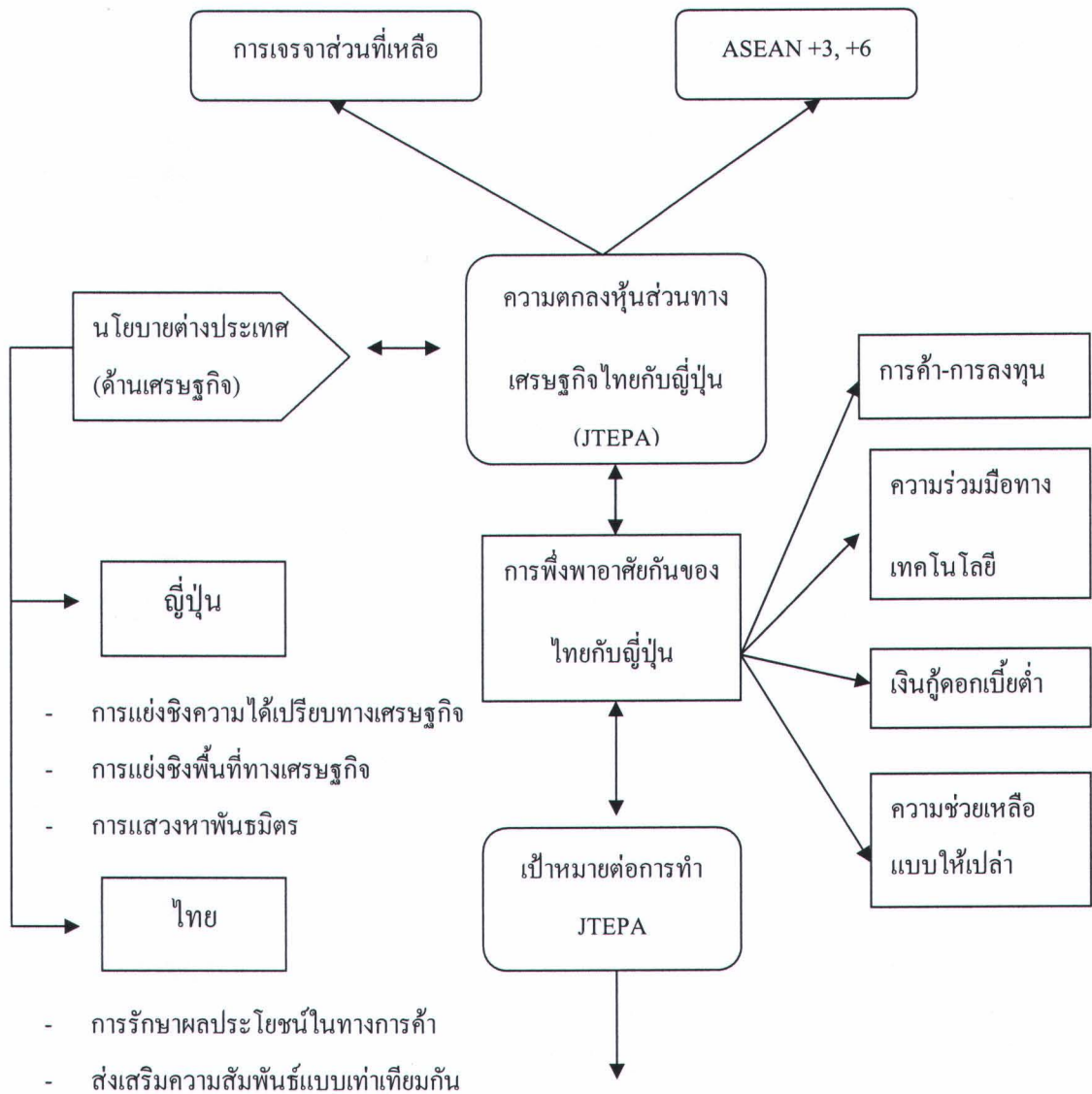
สินค้าประเภทรถยนต์ฟุ่มเฟือย (Luxury Cars) หลังจากมี JTEPA ซึ่งกำหนดให้ไทยลดภาษีนำเข้าจาก 80% เป็น 60% ภายใน 4 ปี ทำให้มีการนำเข้าที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จากประมาณ 10,000 คัน ในปี ค.ศ. 2006 เป็นประมาณ 35,000 คัน ในปี พ.ศ. 2552 (ค.ศ. 2009)¹²

ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า หลังการเกิดความตกลง JTEPA นั้น ได้ส่งผลกับประโยชน์ในทางการค้าของไทยในส่วนยอดปริมาณการค้าที่สูงขึ้น และการส่งออกของไทยมีแนวโน้มในทิศทางที่ดีขึ้น และยังส่งผลต่อภาพรวมของเศรษฐกิจไทย ซึ่งทำให้สามารถเพิ่มศักยภาพในทางการค้าได้มากขึ้น

---

¹²Shigeki Higashi, **JTEPA ในมุมมองของญี่ปุ่น** [Online], available URL: <http://prp.trf.or.th/ContentView.aspx?id=11&page=4>, 2011 (April, 30).

ญี่ปุ่น: ทำความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ JTEPA เพื่อขยายฐานทางเศรษฐกิจ

ไทย: ทำความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ JTEPA เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

ภาพที่ 9 กรอบแนวคิดความท้าทายต่อการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ JTEPA และลักษณะแห่งการพึ่งพาอาศัยกันของไทยกับญี่ปุ่น

ลักษณะความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น

และความท้าทายต่อการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น

หากจะกล่าวถึงการพึ่งพาอาศัยกันของไทยกับญี่ปุ่น นั้นอาจกล่าวได้ว่า เป็นการพึ่งพาอาศัยกันในทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยทั้งไทยและญี่ปุ่นได้ส่งเสริมการสร้าง ความสัมพันธ์ในทางเศรษฐกิจ ซึ่งเชื่อมโยงกันตามหลักการความเป็นโลกาภิวัตน์ อันมี ความเชื่อมโยงทั้งในด้านการค้า การลงทุน และการสร้างความร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ และความเกี่ยวพันทางเศรษฐกิจนี้เองก็เป็นที่ไปตามกลไกของเศรษฐกิจโลก (Geo-economics) เพราะการที่ญี่ปุ่นเผชิญกับความผันผวนของโลก อันเนื่องมาจาก ค่าเงินเยนของญี่ปุ่นที่ต่ำเกินความเป็นจริงทำให้ในช่วงเวลาดังกล่าวญี่ปุ่นได้เปรียบทาง การค้าอย่างมหาศาล ทำให้ชาติอำนาจ ต่างออกมากดดันให้ญี่ปุ่นต้องปรับค่าเงินเยนที่ เหมาะสมกับความเป็นจริงในตลาดโลก จากระดับกว่า 300 เยนต่อหนึ่งดอลลาร์สหรัฐ มาเป็นประมาณ 150 เยน เมื่อปลายปี พ.ศ. 2529 (ค.ศ. 1986) และผลกระทบอีกประการ หนึ่งก็คือ การเกิดเหตุการณ์“วิกฤตน้ำมัน” (Oil Crisis) เพราะจากการเกิดวิกฤตน้ำมันนี้ ได้ส่งผลให้ราคาน้ำมันในตลาดโลกสูงขึ้น และการพุ่งสูงขึ้นของราคาน้ำมันยังส่ง ผลกระทบข้างเคียงไปถึงราคาของเชื้อเพลิงชนิดอื่น รวมไปถึงต้นทุนในการผลิตไฟฟ้า อันส่งผลไปถึงภาคการผลิตในอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น ซึ่งจากบทเรียนนี้เองทำให้ญี่ปุ่น เริ่มกังวลต่อภาคการส่งออกที่อาจได้รับผลกระทบจากราคาเชื้อเพลิงที่สูงขึ้น

จากปัจจัยทั้งเรื่องการเกิดภาวะวิกฤตน้ำมันและการถูกกดดันให้ปรับค่าเงินเยน ทำให้การจ้างแรงงานในภาคการผลิตของญี่ปุ่นประสบปัญหาอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะ การจ้างแรงงานในประเทศไทยที่มีอัตราค่าจ้างที่สูง ซึ่งทำให้ญี่ปุ่นไม่สามารถแบก รับภาระทางด้านค่าแรงที่สูงในประเทศ ซึ่งผลกระทบในครั้งนี้ ทำให้ญี่ปุ่นตัดสินใจ ปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ในทางเศรษฐกิจด้วยการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตมายังประเทศที่มี ค่าเงินที่ต่ำกว่าญี่ปุ่น โดยประเทศที่เหมาะสมที่สุดก็คือกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และจนถึงในขณะนี้ ญี่ปุ่นได้ลงทุนในต่างประเทศถึง 13 ประเทศ อันประกอบ ไปด้วย สิงคโปร์ เม็กซิโก มาเลเซีย ชิลี ไทย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม ฟิลิปปินส์ บรูไนฯ เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย และอินเดีย

ในการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทยนั้น หลาย ๆ คนมองว่าปัญหาของการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตมาสู่ประเทศไทยนั้น ประกอบไปด้วย 2 ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งปัจจัยภายใน คือ การที่ญี่ปุ่นต้องปรับค่าเงินเยนในปี พ.ศ. 2530 (ค.ศ. 1987) ซึ่งมีผลกระทบในส่วนของค่าแรงของอัตราจ้างที่สูงขึ้นของแรงงานในญี่ปุ่น และการถูกกีดกันทางการค้าอย่างรุนแรงจากชาติมหาอำนาจ ส่วนปัจจัยภายนอก คือ การต้องการตลาดแรงงานและฐานการผลิตที่มีความเหมาะสม โดยประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีฐานการลงทุนที่สามารถรองรับความต้องการของประเทศญี่ปุ่นได้ เพราะในขณะนั้นไทยมีอัตราการเติบโตในทางเศรษฐกิจที่สูง แสดงถึงการขยายตัวทางเศรษฐกิจได้อย่างชัดเจน รวมไปถึงมีปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการลงทุนของต่างชาติอย่างชัดเจน เช่น ในเรื่องมาตรการส่งเสริมทางการค้า BOI เป็นต้น

ในส่วนของประเทศไทยเองหลังช่วงเวลาที่ญี่ปุ่นมาลงทุนในประเทศไทยทำให้โครงสร้างการผลิตของประเทศไทยเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อการทดแทนเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อส่งออกแทน เพราะไทยได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการผลิตเพื่อผลิตสินค้าให้ญี่ปุ่นไปโดยปริยาย ภายใต้การเป็นฐานการผลิตที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ และในการลงทุนในประเทศไทยนี้เอง ยังได้ส่งผลให้ประเทศไทยพลอยได้อานิสงส์จากการที่ญี่ปุ่นมาลงทุนในไทยอย่างมาก เช่น ในเรื่องเกิดการกระตุ้นให้เกิดการจ้างงานให้ประโยชน์ในด้านเทคโนโลยี และการฝึกอบรมแรงงานในการทำงานในอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น เป็นต้น

อย่างไรก็ดี การที่ญี่ปุ่นมาลงทุนในต่างประเทศนั้น มีปัจจัยต่าง ๆ ที่มากกว่าที่หลายคนเข้าใจ หากเพียงแต่มองในลักษณะที่ได้ประโยชน์ในส่วนของการลงทุน แต่การลงทุนในประเทศไทยของญี่ปุ่นนั้น ทางญี่ปุ่นเองได้มีการรับรู้ถึงสภาพการแข่งขันในทางเศรษฐกิจ อันเป็นไปตามกลไกของเศรษฐกิจโลก (Geo-economics) ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. การแข่งขันความได้เปรียบทางเศรษฐกิจ คือ หลักการเบื้องต้นของชาติมหาอำนาจที่ต้องเล็งเห็นถึงประโยชน์จากการที่รัฐต้องขยายอำนาจในทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง เพราะการแข่งขันในทางเศรษฐกิจของชาติมหาอำนาจนั้นยังต้องเดินหน้าต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง โดยในส่วนของประเทศญี่ปุ่นเอง สำหรับพื้นที่อาเซียนนี้ ประเทศไทย

ถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีความเหมาะสมในยุทธศาสตร์ในการขยายฐานทางเศรษฐกิจต่อไปในอนาคต เพราะประเทศไทยมีปัจจัยในทางภูมิศาสตร์อันเอื้ออำนวยต่อการขยายฐานทางเศรษฐกิจต่อไป เช่นการใช้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางในการกระจายสินค้าเพื่อเปิดประตูไปในประเทศอื่น ๆ ยกตัวอย่าง การเข้าถึงตลาดกลุ่มประเทศในอาเซียน ซึ่งประเทศไทยถือว่าเป็นยุทธศาสตร์ชั้นดี ในการเจาะตลาดประเทศที่อยู่ในอาเซียน และหากญี่ปุ่นสามารถเจาะตลาดในอาเซียนได้ สิ่งที่ญี่ปุ่นมองต่อก็คือการบุกตลาดภูมิภาคใกล้เคียง เช่นบุกตลาดอินเดีย เพื่อเจาะกลุ่มประเทศในเอเชียใต้ เช่น ศรีลังกา บังกลาเทศ เป็นต้น บุกตลาดบาห์เรน เพื่อเปิดประตูการค้าสู่กลุ่มประเทศในตะวันออกกลาง (Gulf Cooperation Countries--GCC) บาห์เรน คูเวต โอมาน กาตาร์ ซาอุดีอาระเบีย และสหรัฐอาหรับเอมิเรต) บุกเปรู เพื่อเป็นประตูการค้าสู่ประเทศตลาดร่วมอเมริกาใต้ตอนล่าง (Southern Common Market--MERCOSUR) และอเมริกาใต้ เป็นต้น¹³

ทั้งนี้ในส่วนของกลุ่มที่มีความเป็นห่วงและกังวลต่อการเปิดเสรีผ่านการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ ก่อนข้างแสดงความเป็นห่วงเป็นใยในส่วนของงานที่ญี่ปุ่นเข้ามามีผลต่อเศรษฐกิจไทย เนื่องจากหลายฝ่ายมองว่าการเปิดเสรีทางการค้าจะทำให้ญี่ปุ่นสามารถผูกขาดการผลิตในภาคอุตสาหกรรมของไทยในทุกรูปแบบ เพราะถึงแม้ไทยจะได้ประโยชน์จากการที่ญี่ปุ่นมาลงทุนในประเทศไทย แต่ในส่วนของงานการสร้างอุตสาหกรรมจากฝีมือของคนไทยเอง อาจจะต้องผูกติดกับญี่ปุ่นทำให้อุตสาหกรรมไทยไม่สามารถยืนหยัด เพื่อมาสร้างสรรค์การผลิตในทางอุตสาหกรรมของไทยได้ และการผลิตในภาคอุตสาหกรรมของไทยจำเป็นต้องไปในการผลิตเพื่อการส่งออก กล่าวคือ ไทยเป็นเพียงแรงงานให้ญี่ปุ่นขึ้นสร้างประโยชน์ในทางเศรษฐกิจอย่างมากมาย แต่ไทยเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการผลิตตามหลักการแห่งการเป็นเครือข่ายทางการผลิตเพียงเท่านั้นเอง

อย่างไรก็ตาม ความกังวลของฝ่ายที่เป็นห่วงถึงการที่เปิดเสรีทางการค้ากับญี่ปุ่น และจะทำให้ญี่ปุ่นมาฉกฉวยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากไทยนั้น คงจะไม่ใช่การกล่าว

¹³ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, เรื่องเดิม, 22-24.

ที่ถูกต้องสักเท่าไร เนื่องจากอย่างที่ทราบเป็นอย่างดีว่าถึงแม้การเจรจาเพื่อเปิดเสรีทางการค้าจะไม่เกิดขึ้น แต่การลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทยก็มีมากเป็นอันดับหนึ่งอยู่ดี เพราะประเทศไทยถือว่าเป็นตลาดที่มีค่าแรงต่ำกว่าการลงทุนในประเทศญี่ปุ่นเอง และญี่ปุ่นยังเล็งถึงการใช้ไทยเป็นฐานการลงทุนเพื่อส่งออกไปเป็นประเทศที่สามหรือส่งออกไปประเทศญี่ปุ่นเอง

ดังนั้นแล้ว การที่ญี่ปุ่นเล็งเห็นถึงการได้รับประโยชน์ในระยะยาว ในการลงทุนในไทย ในส่วนของการมองไทยเป็นศูนย์กลางในการกระจายสินค้าไปสู่ภูมิภาคอื่น ๆ โดยญี่ปุ่นใช้หลักการแห่งการพึ่งพาอาศัยกันเป็นตัวชูโรงในการขยายฐานการผลิตและขยายตลาดไปสู่ประเทศต่าง ๆ ในแบบการเป็นหุ้นส่วนทางการค้ากับประเทศที่ญี่ปุ่นไปลงทุนและจะทำให้ญี่ปุ่นสามารถแบ่งส่วนแบ่งในตลาดกับชาติมหาอำนาจอื่น ๆ ได้อย่างที่ใครหลายคนอาจลืมนึกไปก็เป็นได้

2. การแย่งชิงพื้นที่ทางเศรษฐกิจ คือ การที่ญี่ปุ่นเดินหน้าลงทุนในต่างประเทศอย่างเพิ่มมากขึ้น โดยการใช้ประโยชน์จากการทำเขตการค้าเสรี จากการเป็นหุ้นส่วนทางการค้า ซึ่งสามารถทำให้ญี่ปุ่นได้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศนั้นได้อย่างรวดเร็ว และอีกเหตุผลหนึ่งที่ต้องมาคู่กันกับการชิงความได้เปรียบทางเศรษฐกิจซึ่งก็คือ การแย่งชิงพื้นที่ทางเศรษฐกิจกับคู่แข่งทางการค้า อย่างเช่น จีน เนื่องจากหากญี่ปุ่นไม่ดำเนินยุทธศาสตร์ในการเป็นหุ้นส่วนทางการค้าเศรษฐกิจกับประเทศไทย อาจทำให้ประเทศจีน มาแย่งตลาดการลงทุนในไทยก็เป็นได้ เพราะอย่างที่กล่าวมาตั้งแต่ต้นว่า ด้วยคุณภาพและศักยภาพของแรงงานไทย และพื้นที่ทำเลที่ตั้งที่มีความเหมาะสมให้กับชาติที่มาลงทุน โดยญี่ปุ่นมองว่าประเทศไทยนั้นเป็นศูนย์กลางในการกระจายสินค้า รวมไปถึงการใช้ไทยเป็นฐานการผลิตสามารถต่อยอดทางเศรษฐกิจในส่วนของการกระจายสินค้าไปยังประเทศใกล้เคียง และการเจาะตลาดประเทศสู่ภูมิภาคอื่น ๆ ได้อีกด้วย

ทั้งนี้ การที่ญี่ปุ่นต้องเล่นบทบาทประเทศที่มีศักยภาพในทางเศรษฐกิจนำขบวนประเทศในเอเชีย ซึ่งแน่นอนจีนก็เป็นคู่แข่งสำคัญที่ต่างแย่งชิงการเป็นผู้นำประเทศในอาเซียน ซึ่งทั้งญี่ปุ่นและจีนต่างก็มียุทธศาสตร์ในการเจรจาทางการค้าที่แตกต่างกันออกไป ในส่วนญี่ปุ่นต้องการจะสร้างบทบาทของตนเองในทางเศรษฐกิจ ในการกระชับความสัมพันธ์กับอาเซียนในลักษณะเจรจาแบบทวิภาคี (Bi-lateral Approach) ซึ่งก็คือ

การใช้วิธีการเจรจาแบบที่ละประเทศแล้วค่อยหาหรือกันในระดับพหุภาคี เช่น ญี่ปุ่นเจรจากับอาเซียน ต่างกับจีนที่ใช้การเจรจาทางการค้าแบบพหุภาคี หรือการเจรจาทั้งภูมิภาค (Regional Approach) เพราะจีนมองว่าด้วยศักยภาพทางเศรษฐกิจที่เป็นเจ้าแห่งเศรษฐกิจ และเป็นประเทศที่มีตลาดขนาดใหญ่ ทำให้มีอำนาจในการต่อรองสูง ฉะนั้น จีนจึงเลือกใช้วิธีการเจรจาแบบพหุภาคีเป็นยุทธศาสตร์ในการเจรจาทางการค้า จากที่กล่าวมาถึงรูปแบบทางเจรจาของญี่ปุ่นและจีน ซึ่งการยืนยันถึงการถ่วงดุลทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นกับจีนได้เป็นอย่างดี และเพื่อไม่ให้ใครมีบทบาทในการได้เปรียบทางเศรษฐกิจมากเกินไปกว่ากัน เพราะต่างก็ไม่ต้องการเสียประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ¹⁴

ทั้งนี้ทั้งนั้นแล้ว ในส่วนความเป็นห่วงถึงการที่ญี่ปุ่นมาลงทุนในไทย เพราะเหตุผลที่ญี่ปุ่นมาลงทุน คือต้องการแข่งขันพื้นที่ทางเศรษฐกิจด้วยการทำเสรีทางการค้า อาจมีนัยยะที่ตามมาอันกระทบกระเทือนต่ออธิปไตยของไทย โดยอย่างที่เราพบเป็นอย่างดีว่าข้อตกลงที่เกิดขึ้นจากการตกลงของกลุ่มเจรจา 2 ฝ่าย ซึ่งจะนำไปสู่ข้อตกลงทางการค้าที่เป็นกฎกติกาบังคับต่อกัน และสามารถให้คุณให้โทษต่อกันในทางเศรษฐกิจได้ และสิ่งที่จะตามมาก็คือ ในส่วนกลุ่มการเมืองที่มีผลประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเจรจา เพราะข้อผูกพันในการเจรจาอาจส่งผลกระทบต่อนายทุน และกลุ่มบุคคลที่เสียผลประโยชน์ได้

อย่างไรก็ตามใน ส่วนความกังวลนี้อาจกล่าวได้ว่าการปฏิเสธต่อการเปิดเสรีทางการค้าคงจะเป็นไปได้ยากเพราะในยุคแห่งการเป็นโลกาภิวัตน์นั้น คงไม่มีประเทศใดที่จะสามารถฝืนกระแสของโลกทุนนิยมได้ และที่สำคัญส่วนรัฐธรรมนูญของไทยก็ได้มีกฎหมายรองรับในการเปิดเสรีทางการค้าไว้แล้วอีกด้วย ในส่วนความกังวลต่อกลุ่มที่มีผลประโยชน์อาจใช้อำนาจในทางการเมืองเพื่อรักษาผลประโยชน์ในการเจรจาต่อข้อผูกพันต่างๆ แต่ในความเป็นจริงแล้วด้วยสภาพความเป็นนิติรัฐของประเทศไทย ในการเจรจาเพื่อทำการตกลงต่าง ๆ โดยภาครัฐต้องสร้างความโปร่งใสในการให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลในการเจรจา และยังรวมไปถึงการทำประชาพิจารณ์ของภาครัฐ

¹⁴ ภาสกร พงษ์ไพบูลย์, เรื่องเดิม, 8-16.

ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่จะร่วมกันหาข้อได้เปรียบและข้อเสียเปรียบในการเจรจา ยิ่งไปกว่านี้ ในปัจจุบันภาคประชาชนของไทยก็เริ่มมีความตื่นตัวในการเมืองมากขึ้น เพราะประชาชนคนไทยไม่ต้องการเสียประโยชน์ในการเจรจาต่อข้อผูกพันต่าง ๆ รวมไปถึงกลุ่มที่ดึงขึ้นมาเพื่อติดตามรับทราบในการเจรจาของภาครัฐกับประเทศต่าง ๆ ดังนั้นแล้ว เชื่อได้เลยว่ากลุ่มที่มีผลประโยชน์ไม่มีทางที่จะปิดบังการตรวจสอบของกลุ่มคนที่ไม่ต้องการให้ประเทศไทยเสียผลประโยชน์และเสียอำนาจทางอธิปไตยในการเจรจาอย่างแน่นอน

3. การแสวงหาพันธมิตร คือ การที่ญี่ปุ่นเดินหน้าลงทุนในไทยนั้น กล่าวได้ว่าเป็นไปตามนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นที่ต้องการปรับเปลี่ยนต่อประเทศในภูมิภาค เพราะหลังจากการที่สหรัฐฯ ถอนตัวจากการพ่ายแพ้ในสงครามเวียดนามในปี พ.ศ. 2520 (ค.ศ. 1977) นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น นาย Takeo Fukada ได้ประกาศ “The Fukada Doctrine” ซึ่งถือได้ว่าเป็นนโยบายต่างประเทศครั้งแรกที่เป็นทางการ โดยหลักการของ The Fukada Doctrine ประกอบไปด้วยหลัก 3 ประการดังนี้

1. ญี่ปุ่นปฏิเสธบทบาทการเป็นมหาอำนาจในทางทหาร
2. ญี่ปุ่นจะพยายามอย่างดีที่สุดที่จะเสริมสร้างความเข้าใจและสร้างความสัมพันธ์เพื่อสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน บนพื้นฐานความเข้าใจแบบใจต่อใจ (Heart-to-heart Understanding)
3. ญี่ปุ่นจะเป็นพันธมิตรที่เท่าเทียมของอาเซียน ในขณะเดียวกันก็จะส่งเสริมความเข้าใจกับประเทศในอินโดจีนด้วย¹⁵

ดังนั้นแล้ว การประกาศนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นอย่างชัดเจนทำให้บทบาทของญี่ปุ่นนั้นมีความชัดเจนอย่างยิ่งในการดำเนินการทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ โดยเฉพาะชาติอาเซียนที่ญี่ปุ่นให้ความสำคัญเป็นพิเศษ หลังจากที่มีการประกาศนโยบายต่างประเทศในทางเศรษฐกิจที่ชัดเจนแล้วว่าจะสร้างความสัมพันธ์อันดีในทางเศรษฐกิจกับชาติในอาเซียน บทบาทต่อมาญี่ปุ่นก็ดำเนินการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจเพราะเป็น

¹⁵ไพศาล หรรพณชัยกิจ, เรื่องเดิม, 82-93.

การสานต่อเจตนารมณ์ในการเดินหน้าเป็นเจ้าทางเศรษฐกิจ อันสอดคล้องกับการประกาศสร้างพันธมิตรในทางเศรษฐกิจด้วยการเดินหน้าเจรจาแบบทวิภาคเป็นรายประเทศกับชาติต่าง ๆ ด้วยการเรียกการสร้างความสัมพันธ์อันนี้ว่า การเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ ซึ่งในส่วนของญี่ปุ่นกับประเทศไทยก็เป็นไปตามหลักการเป็นพันธมิตรในทางเศรษฐกิจไปแล้ว หลังการทำความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับญี่ปุ่น (JTEPA)

อย่างไรก็ตาม ในส่วนการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับญี่ปุ่นมีหลายคนตั้งคำถามในเรื่องประโยชน์ที่จะได้จากการเปิดเสรีทางการค้าด้วยการทำภาษีเป็น 0% ว่า จะเป็นได้จริงหรือไม่ เนื่องจากหากลองพิจารณาแล้ว จะพบว่าในการส่งออกสินค้าไปยังญี่ปุ่นนั้น ยังมีเงื่อนไขที่ติดอยู่เพราะภาษีท้องถิ่นอยู่ดี เพราะข้อตกลงที่เกิดขึ้นนั้นตกลงนั้น อาจไม่สามารถใช้กับทุกจังหวัดของญี่ปุ่น นั่นจึงเป็นคำถามที่ใครหลายคนรู้สึกกังวลต่อการลดภาษีแบบ 0% ซึ่งอาจไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริง

ทั้งนี้ ในส่วนที่น่าเป็นห่วงในประเด็นนี้ ทางภาครัฐได้ให้คำอธิบายว่าเป็นเทคนิคในการเจรจาเพราะในการเจรจากต้องลงรายละเอียดในเชิงลึกว่าการลดภาษีแบบ 0% นั้นครอบคลุมในส่วนใดบ้าง และส่วนใดที่ไม่ครอบคลุม หากเงื่อนไขไม่ได้รับความพอใจทางไทยก็สามารถปฏิเสธไม่ขอเจรจาในส่วนนั้นได้ ฉะนั้นแล้วอยู่ที่ภาครัฐต้องทำความเข้าใจและทำการศึกษาในการเจรจาในแต่ละประเด็นให้ละเอียดก่อนที่จะทำการเจรจาต่อข้อตกลงต่าง ๆ

ดังนั้นแล้ว จากที่กล่าวมาจึงสามารถระบุได้ว่า สภาพทางเศรษฐกิจของไทยกับญี่ปุ่น ออกมาในลักษณะที่เป็นการพึ่งพาอาศัยกันแบบไม่เท่าเทียมกันเพราะขนาดทางเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกันอย่างมาก และด้วยมูลค่าทางเศรษฐกิจตามหลักการแห่งการเป็นเครือข่ายทางการผลิตนั้น มีความชัดเจนอย่างยิ่งว่าปริมาณการค้าที่ไทยส่งออกและนำเข้าเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์ของญี่ปุ่นนั้นมีความแตกต่างกันทางด้านมูลค่าอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่น ยอดขาดดุลการค้าของไทยกับญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2550 (ค.ศ. 2007) ซึ่งไทยขาดดุลการค้ากับญี่ปุ่นถึง 363,475 ล้านบาท โดยไทยนำเข้าสินค้าจากญี่ปุ่นจำนวน 988,536 ล้านบาท ขณะที่มูลค่าการส่งออกของไทยอยู่ที่ 625,601 ล้านบาท ซึ่งขาดดุลการค้าระหว่างส่งออกกับนำเข้าเป็นอย่างมาก โดยหากดูจากลักษณะหรือประเภทของสินค้าจึงจะได้คำตอบอย่างชัดเจนว่า ในขณะที่ไทยนำเข้าชิ้นส่วนทางอุตสาหกรรม

แต่ส่งออกสินค้าเกษตร ซึ่งมูลค่าของสินค้าทั้งสองประเภทมีความแตกต่างกันอย่างมาก ฉะนั้นจึง ไม่ต้องสงสัยเลยว่า เพราะเหตุใดไทยจึงขาดดุลทางการค้ากับญี่ปุ่น

ดังนั้นแล้ว ลักษณะทางความสัมพันธ์ของไทยกับญี่ปุ่นยังคงต้องเป็น ความสัมพันธ์ในแบบที่ต้องพึ่งพากัน เพียงแต่จะเป็นความสัมพันธ์การพึ่งพาอาศัยกัน ในแบบที่ไม่เท่าเทียมกัน เพราะลักษณะสินค้าที่ไทยส่งออกและนำเข้าไปญี่ปุ่นมีความ ชัดเจนว่าไทยส่งออกสินค้าเกษตรแต่นำเข้าสินค้าอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้ยอดการค้าของ ไทยขาดดุลกับญี่ปุ่น

สรุป

การเปรียบเทียบเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น ในช่วงก่อนและหลังการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินและหลังการความตกลง JTEPA สามารถสรุปได้ว่า ในช่วงเวลาการเกิด วิกฤตการณ์ทางการเงินเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น เป็นไปในลักษณะไทยต้องขอความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจกับญี่ปุ่นอย่างมาก เพราะไทยต้องการความช่วยเหลือด้านการเงิน เพื่อไปรักษาสภาพคล่องทางเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่พอหลังจากที่ไทยสามารถฟื้นตัวทาง เศรษฐกิจได้แล้ว ลักษณะแบบทางเศรษฐกิจของไทยได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบไปใน ลักษณะการมุ่งเน้นการสร้างประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ และการฟื้นฟูความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ รวมทั้งการแสวงหาความร่วมมือในทุกด้าน

ในส่วนการกล่าวถึงลักษณะการพึ่งพาอาศัยกันสามารถกล่าวได้ว่าญี่ปุ่นยังคง ต้องการลงทุนในประเทศไทยเพราะเหตุผลทางด้าน การแข่งขันกันได้เปรียบในทาง-เศรษฐกิจ การแข่งขันพื้นที่ทางการค้า และการสร้างพันธมิตรต่อไป ในส่วนของ ประโยชน์ต่อการทำ JTEPA ยังไม่สามารถระบุได้ เนื่องจากยังคงเป็นช่วงเวลาที่ยัง เร็วเกินไป ซึ่งยังไม่มี ความชัดเจนในส่วนการใช้ประโยชน์จากการทำ JTEPA และยังมีปัจจัย ต่าง ๆ ในเรื่องการเจรจาที่ยังไม่สมบูรณ์ต่อสินค้าอีกหลายรายการ และสถานการณ์-ทางภูมิธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับญี่ปุ่นทำให้ญี่ปุ่นต้องใช้เวลาในการฟื้นฟูสภาพทาง เศรษฐกิจ รวมไปถึงปัจจัยในเรื่องการเดินหน้าเจรจาในแบบพหุภาคี เช่น ASEAN + 3 และ ASEAN + 6 ที่ล้วนมีผลต่อการเปิดเสรีทางการค้าของไทยกับญี่ปุ่นอย่างแน่นอน